
szökés

(Regény)

VARGA ZOLTÁN

4.

Ha nincs altatód, elképzeld, akár egy cséplőgépet is... Azaz... Azaz inkább a gépet hajtó lokomobilt, a „bikát”, ahogy annak idején neveztük, ma már legfeljebb múzeumban látni csak ilyet, emlékszem, valósággal szerelmes voltam ezekbe a gépekbe, sokkal látványosabbak voltak a traktoroknál, a fűtő meg örült, ha elheveredhetett a szalmán, szívesen átengedte a kétágú fűtővillát, időnként vetett csak felénk egy-egy álmos pillantást... egyszerűen képzeld el egy ilyen gőzgépet, feltéve, hogy elég elevenen él az emlékezetedben, képzeld magad elé a hosszú kéményét, tetején a „kalappal”, esetleg még szikrafogóval is, nagyon hosszú kéményük volt ezeknek a gőzgépeknek, valahányszor egyikük végigvonult szülővárosom utcáin, előtte mindig egy ember haladt, kezében egy végén rövid keresztfával ellátott hosszú rúddal, ezzel emelte meg az útba eső villanyvezetéseket, egy kicsit úgy vonult a gép előtt, ahogyan a keresztvivő a temetési menet élén, a gép meg olyan lassan haladt, akár egy halottaskocsi, persze nem volt sohase temetési hangulat, ellenkezőleg inkább valami féktelen, viháncolós jókedv uralkodott a porlepett és átizzadt emberek között, vidám káromkodások vegyültek a felszálló porfelhőkbe, vaskos szavakat tanultam itt, trágár nótákat is, az egyik úgy kezdődött, hogy „az anyátok kecskelábú istenit”, mosakodás közben, a vizesdézsánál énekelte egy tömzsi kis ember, miközben prüsszkölve csapkodta magára a vizet, de a többi sorára nem emlékszem, ez az első is nyilván csak a „kecskelábú isten” miatt maradt meg bennem, csodálkozni rajta csak évek múlva jutott eszembe, Pán isten képzetével is kapcsolatba hoztam már, persze az egész... Képzeld el hát a lendkereket, amint forog, egyre forog (sebesen ugyan, de azért a küllők elmosódó árnyai is láthatók valamennyire), a hajtósíj szürkén ringó szalagját, a gép minden egyes részletét, még az olajos testére ragadt piszkosszürke acatpelyheket is, képzeld el egy filmrészlet elevenességé-

vel, éppen csak ne „úsztasd” a kamerát, ne „vágd” a képet, ne változtasd a látószöveget, tekints egyetlen pontra, mondjuk a gyorsan pörgő golyósregulátorra vagy a dugattyúszárat a hajtókarral összekapcsoló csapágyra, amint olajjal párnázott ágyában ütemesen siklik előre-hátra, ide-oda, ide-oda... jobb módszer ez a hagyományos birkaszámlálásnál, legalábbis eredetibb, valójában persze mindegy, mit képzelsz el, fő, hogy minél monotonabb legyen a kép, lényegében önhipnózis ez, ugyanaz, mintha egy üveggyöngyöt vagy apró, csillogó fémtárgyat bámulsz kitaratóan, ha elég ideig nézed, ha van bátorságod elég ideig nézni, feltétlenül elalszol, de elég csupán elképzelni is ezt a csillogó apró holmit vagy a szüntelen forgást, agyad látásközpontja okvetlenül kifárad, kikapcsol, megszakítja az áramkört, lassan olvasztva ki a biztosítékot, egészen lassan, észrevétlenül... ez a fontos különben, mert ha megpróbálsz tetten érni a pillanatot, ha arra gondolsz, hogy már megnyerted a csatát, talán már alszol is, egyszerre vége, kezdheted előlről, ha ugyan észrevétlenül eszedbe nem jut valami egészen más, mondjuk egy...

Mondjuk egy méhecske az ablaküvegen...

Nyilván a sörszag csalta be a kocsmába, tehetetlenül vergődve söprögette zizegő szárnyaival a piszkos ablaküveget, azután vettem csak észre, hogy kipillantottam, nem jön-e már Dér Sanyi végre, nyoma se volt még, persze számítottam is rá, hogy Anikótól nem szabadul könnyen, Anikó nem tartozik az átlagos ügyei közé, Sanyi egy időben komolyan foglalkozott a válás gondolatával, amíg csak meg nem tudta, hogy Anikó rendszeresen csalja a helyi földművesszövetkezet állatorvosával, a válás ugrott, de a viszony maradt, Sanyi többször is bizonygatta nekem, hogy Anikó kettejük közül mégis őt szereti jobban, ő pedig örül is, hogy így történt, tulajdonképpen szereti Icát meg a kislányokat, hülyeség is volt válásra gondolni egy ilyen kis ringyó miatt, ebben a minőségében viszont Anikó... Tíz perc volt még hatig, amikor a méhecskét észrevettem, egy darabig figyeltem, amint tanácstalanul keresi a kiutat, időnként begyújtja szárnyainak parányi hajtómotorját, apró testét nekiveti a láthatatlan falnak, mintha csak áttörni akarna rajta; nem először figyeltem meg ezt a vergődést, gimistaként egyszer írtam is róla, emberi tudattal ruháztam föl a méhecskét, részletesen leírtam kétségbeesését, amiért nem érti, mi választja el a külvilágtól, annak ellenére, hogy mindent lát az üvegtáblán túl, a fákat, a virágokat, a lepkéket, és így tovább, rovartragédiám lényege abban volt, hogy méhecském mindenáron a kötelességét szeretne volna teljesíteni, hazaszállítani a kosárkáiban összegyűjtött virágport, vergődése közben gondolatai szüntelenül hazajártak, elképzelte, mi történik éppen a kaptárban, a többieket, amint etetik a fiasítást, tisztogatják a lépeket, simogatják, nyalogatják a szakadatlanul petéző királynő szárnyait; a nagyobb „hitelesség” kedvéért többször is elolvastam a Brehmben a méhekről szóló részt, emlékszem, egy ideig szinte magától folyt a szöveg a tollam alól, de aztán többféle befejezés is eszembe jutott, az első változat szerint megjelent egy iszonyatosan tornyosuló, de lomha mozgású szörny, méhecském vak rémületében belevágta fullánkját az ablakot nyitó kézbe, érezte, hogy testében megszakad valami, maradék erejét összeszedve mégis hazafelé repült, s a kaptár közelében esett le, hátán vergődve még felpillantott egy óriási margarétára, mielőtt elsötétült volna előtte minden, látta még, ahogy a virág lassan megfordul néhányszor a tengelye körül... nagyon érdekes volt

ilyen parányi élőlény szemén át nézni a világot, egy ideig kitűnőnek éreztem ezt a befejezést is, később mégis megváltoztattam: eszerint méhecském gondol ugyan arra, hogy feltétlenül haza kell jutnia, ám kiutat keresve eltűnődik eddigi életén (először van ideje erre), rádöbben, hogy még a lenézett, céltalanul röpködő legyek élete is örömtelább a maga robotéleténél, végül is úgy határoz, ha sikerül kijutnia, megpróbál a pillangókhoz hasonló életet élni, annyi mézet gyűjt csak, amennyi neki kell, nem is csipi meg az óriást, ügyesen kirepül a kinyíló ablakon, rá se tér a kaptár felé vezető útra, hanem igyekszik minél távolabb kerülni tőle, repülés közben ugyan eszébe jut, hogy szervezete alkalmatlan a most választott életformára, mindegy, gondolja, egye fene, legfeljebb nem él soká... Később azon töprengtem, melyik változatot is vigyem el az önképzőkörbe, nyilvános használatra az első kétségtelenül alkalmasabbnak látszott, még ha a befejezést talán túl természetesnek is vette volna mindenki, míg a másik sokkolhatná a társaságot egy kicsit, egyszerre kíváncsi is lettem, mit szólnak hozzá, provokálós korszakomat éltem, sohasem azoknak a nézeteknek helyesltem, amelyeket éppen hallottam, szakadatlanul kész voltam a szembefordulásra, apám egyszer nagyon dühös lett rám, mert valami összeszólalkozás során kispolgárnak neveztem, egy időben gyakran használtam ezt a szót, később jöttem csak rá, hogy bármilyen emberi magatartásra ráfogható, mindent és semmit jelent egyszerre, egy kis zsonglőnjátékkal alighanem még Che Guevaráról is be tudnám bizonyítani, hogy kispolgár volt, párját ritkító bértollnok lehetnék, ha megvolna a gyomrom hozzá, csak hogy bennem ez a szerep fordítva létezik, ma is mindig azt a véleményt van kedvem kimondani, aminek éppen legkevésbé ajánlatos hangot adni, folyton uralkodni kell magamon, annak idején az iskolában is épp eleget gyakoroltam ezt a művészetet, odahaza meg annál nekivadultabban rontottam neki mindannak, amit pár órával előbb még kész lettem volna védelmezni, mindig idegesítettek az engedelmesen megtanult nézetek, akár „reakciósak”, akár „haladók” legyenek is, bosszantott a reprezentatív viselkedés, ezért is vittem el a második változatot. Afféle önképzőköri sztárnak számítottam már, mégis meglepett a figyelem, az érdeklődés, akadhatott írásomban egy-két megkapó részlet, szokatlan csend volt, amikor befejeztem, hűmmögő csend, aztán végre megszólalt Kókai, a magyartanárunk a maga szándékosan „ízes” beszédével (elrettentő példaként cseng a fülemben még ma is), hogy hát igen, kétségtelenül nagyon szép, megragadó írás, eredeti ötlet is, viszont a befejezés... talán nem is gondolok rá (persze nagyon is gondoltam rá írás közben), de kicsit „anarchisztikus”, mire rákezdtek a többiek is, az egyik lány arról beszélt, hogy a méhecske köztudomásúlag az odaadó szorgalom és a közösséghez való ragaszkodás szimbóluma, miért „rágalmazom meg” ezt a szimbólumot, aztán, hogy írásom kifejezetten „antiszociális tendenciáktól terhes”, ezt már Gubacsó Bálint mondta, nagyon szeretett ilyen „társadalomtudományi” nyelven beszélni, az apja nagy fejtes volt akkoriban, alighanem párttitkár éppen, Bálint is politikusként fut mostanában, ha jól tudom, pillanatnyilag a helyi szakszervezetek elnöke, vele is összefutok olykor, ha hazalábogatok, tömzsi gyerek volt mindig, harminchat éves korára sikerült is dupla tokát és tekintélyes pocakot szereznie, pedig a szakszervezetek élére inkább valami hektikás pofa illene... egyszóval Bálint vitte a szót, többen csatlakoztak is hozzá, akinek más volt a véle-

ménye, inkább hallgatott, ötvenhármát írtunk, kissé fülük volt még a falaknak, annyit mondtam csak, hogy valahogy így éreztem jónak a befejezést, nem is tudom miért, át is dolgoztam a novellát, méhecském most is elhatározta ugyan, hogy nem tér vissza társaihoz, aztán ösztönei mégis hazavitték, fullánkjának használatától erejét veszítve ott hullott le a kaptár mellett; tulajdonképpen nem tetszett ez a befejezés, mindig is jobb szerettem a hidegfejú gondolatokat és elhatározásokat az ösztönök-nél... Később ebben a formában küldtem el írásomat az *Ifjúságnak*, ez volt az első megjelent zsemgém, különben mindegy...

Mert gondolhatsz másra is, ha már önaltatási kísérleted a cséplőgéppel nem sikerült. Eszedbe juthat egy név is, bármilyen név, mondjuk Kurucz Dezső...

Zsuzsa mutatta a fényképét, tipikus sportarc, keskenyre húzott szemek, kissé betört homlok, erős barázdák az orrtő és a szájszeglet között, az ilyenek szokása merészen venni a kanyarokat, nyilván ezért kerülhette ki csak bukfcnc árán a teherautót, állítólag fejjel vágódott a betonnak, pillanatok alatt vége volt. Nem emlékszem már pontosan, mit is mondtam Zsuzsának, visszaadva a képet, talán hogy „kár érte, szegény”, bizonyára minden különösebb átélés nélkül, de lényegében őszintén, lehet, hogy Zsuzsa kicsit japános szemének elhomályosodó fénye is fölébresztette bennem az együttérzést, hallottam már a tragédiáról, mindjárt az első napokban, hogy Póregyházára kerültem, nyomban informáltak a kollégák, „szegény kislány, nagyon megviselte az eset, elgondolni is borzasztó, már házasok lennének...”, hadarta a testes Szász Vali, észrevehette, hogy felfigyeltem Zsuzsára, volt ebben talán egy kis figyelmeztetés is, egyelőre hagyjam békén, ugyancsak Vali szerint egy ideig közel állt az idegösszeroppanáshoz, de mikor én Póregyházára kerültem, kissé már magához tért, látszatra legalábbis, mindenesetre igyekeztem tapintatos lenni, tartózkodóbb, mint amennyire egy élő Kurucz Dezső esetében lettem volna, furcsa, hogy egy halott vőlegény zavaróbb lehet egy élőnél, még talán egy eleven férjnél is, nem akartam hullarabló lenni, lehetőleg nem idő előtt, inkább barátként szegődtem Zsuzsához, nem minden számítás nélkül, de időt engedve rá, hogy mintegy az érzéseivel, az idegszálaival is tudomásul vegye Kurucz Dezső megszűnését. Nem volt túl nehéz szerep, végül is Póregyházán Zsuzsa volt az egyetlen, aki egy könyvről vagy filmről többet is tudott mondani, mint hogy „érdekes”, „szép”, „vacak”, „unalmas” vagy „hülyeség”, verseket meg egyedül ő olvasott, megvolt benne a szükséges érzékenység, meg hát a képei, persze maga is gyerekségnek tartotta őket, inkább szórakozásból festegetett csak, almáskosarakat, virágcsokrokat vagy faluvégi részleteket, játszatott az impresszionizmussal, az expresszionizmussal, kicsit még a kubizmussal is, de mintha érdekes meglátásai is lettek volna, egyszóval ez is téma lehetett, nem vagyok túl türelmetlen természet, meglepően soká elélek kenyéren és vízen, főleg, ha van miről beszélgetni, és Zsuzsa vonzott, nem egészen mindennapi módon, az érdekes japános szeme valahogy többet, mást ígért, talán ezért a többért, másért, nem mindennapiért látszott érdekesnek a lélek felől indulni, számomra a kaland akkor érdekes igazán, ha módszeresen apró horgokat akaszthatok a lélekbe, ha nem hiányzik a leküzdendő akadály, Klári is a maga idejében főleg azért érdekelt, mert kezdetben mintha menekült volna előlem, mintegy az ellenszenvét kellett a feje tetejére állitanom, vagy talán a talpára inkább,

könnyebben ment, mint gondoltam, majdnem kiábrándítóan könnyen, mégis egy kicsit szédítően is, mire magamhoz tértem, kiderült, hogy elvettem egy nagyon rendes és házias kislányt, akiből nagyszerű szabványfeleség és anya lehet, szegény Klári, pedig hát nem is ígértem neki házasságot, mindig is nagyon olcsó módszernek éreztem ezt, csak hogy Klári eleve így értelmezett mindent, úgy látszik, képtelen vagyok csúfot üzni a hamvas reményekből, szándékom rendszernit „tisztességtelenebb” a megvalósulásnál, túlságosan is nyomon követem talán, ami a magam szinte mindig tudatos gesztusai nyomán a másokban végbemegy. Pedig sohasem értettem egészen, miért hiszi valaki, hogy évek múlva is azt érzi majd, amit most, nem tartottam ezt összeegyeztethetőnek az értelemmel, Dobain is nagyon csodálkoztam, alig múltam tizenhat akkor, Dobai érettségi előtt állt, ő volt az iskola büszkesége, végig színjeles és kitűnő tornász, afféle ép testben ép lélek, úgy volt, hogy felmentik a szóbeli alól, amikor az a hülyeség a fésűvel történt, úgy tudom, a tornateremben voltak a nyolcasok, és a Dobai alumínium fésűje az egyik lány kezébe került, persze mindjárt észre is vette a beléje vésett nevet, ugratni kezdte Dobait, kergült, nem akarta visszaadni a fésűt, neki is tetszetett a fiú, ezért csinálhatta a cirkuszt, a végén meg Dobai pofon ütötte és büntetésből mégis ki kellett mennie a szobelire; hallottam csak az esetről, de aztán többször is arra gondoltam, hogy odaállok Dobai elé, és megkérdem, ha más lesz soron, mit csinál a fésűvel, odavéseti-e az új nevet a régi mellé, vagy új fésűt vesz inkább... na igen, lehet, hogy az irodalomnak is része volt abban, hogy egy kicsit mindig idősebb voltam a koromnál. Könnyen tanultam, szüleim szerint néha aggasztóan keveset, mindig időt tudtam szakítani az olvasásra, még a legnagyobb hajrában is, rengeteg szituációt sőt érzést ismertem másodkézből, tele voltam kölcsöntalpasztalatokkal, semmi se volt egészen új a számomra, s új élményeimnek is előre láttam a további fejleményét, Erika esetében is... azaz, hogy tizenhét éves voltam, s magam csodálkoztam a legjobban, hogy Erika, a nemrég még csak a folyosón vagy a gimnázium udvarán távolról csodált Erika, Erika az újdonsült kis doktorné egyszerre az ölembe hullt, persze hogy sodorni kezdett a forgószél, megkavart kissé, mégis, lényegében tisztában voltam vele, hogy Erika egyszerűen csak Erika, emlékszem, voltak perceim, amikor elviselhetetlennek éreztem, hogy Erika velem párhuzamosan a férjével is lefekszik, többször küzdenem kellett a kisértéssel, belső kényszert éreztem megígértetni vele, hogy a „doktor bácsival” (mindketten így emlegettük) nem folytatja tovább, elválík, megvár stb., csak hogy ugyanakkor mintha tükörbe néztem volna, olyan vagyok, mint egy hülye kamasz, mint ahogy valóban az is vagyok, állapítottam meg, s ettől már nem is voltam egészen az, eszembe jutott, hogy nemrég ugyanezért kinevettem egy regényfigurát, sőt magát az író is, micsoda ötlet, a férj így mindjárt gyanút fog, vagyis Erika legfeljebb mindent megígérne nekem... mi közöm hozzá, mi történik közte és a férje közt, nem kell feltétlenül azzal gyötörnöm magam, hogy elképzelem a részleteket, Erika ettől függetlenül Erika, a látszatártatlanságával, a pompás hajával, a fehér bőrével, korosodó szemészeket bepörgető és kamaszálmokat beteljesítő minden kellékével együtt, ostobaság... a végén már büszke voltam, amiért képes vagyok előre-futva tizenhétéveségemet mintegy a jövőből lemosolyogni, egy kis önimádás rendszerint kárpótol minden fogyatékoságomért...

Nem a megszokott módon érte, úgy is mondhatnám, hogy egy kicsit mindig magamon kívül vagyok. Látom magamat, okosabb vagyok az érzéseimnél...

Hallgató koromban például, amikor a könyvecskémet megkaptam, kissé mintha még lelkesedtem is volna, akkor, az ötvenes évek második felében mintha megindultak volna a dolgok, vagy inkább én véltem érteni őket, leginkább talán az tetszett, hogy amit mi csinálunk, más lesz az eddigieknél, levegősebb, mentesebb a bajusz árnyékától, nem másolás... valóban más is lett, csak hogy a másságunk is megmászult, mássá lett, nem másolattá, de nem is másolandóvá, mindenesetre kissé másképp képzeltem el ezt a mi másságunkat, mármint akkor, valószínűleg ezért is éreztem úgy, hogy nem érdekből fogadom el a könyvecskét, persze rögtön ott volt a kérdés, ugyan miért hiszem ezt, hátha csak becsapom magam, hiszen könnyebb magamba szuggerálni az idealizmust, mint elviselni magamon a kaméleonbőrt, bámulatos, hogy az emberek milyen simán egyeztetik össze nézeteiket az érdekeikkel, önzésükbe önzetlenséget magyaráznak, nálam viszont mintha nem működne ez az önámítási folyamat, nem vagyok elég korlátozott hozzá... igen, büszke voltam az önlátásomra, illetve, amiért tudom, hogy egészen tisztán úgysem láthatok a könyvecske dolgában, elfogadtam, mert felajánlották, „ugyan hagyd”, mondtam az apámnak otthon, „bent van az ember, vagy nincs bent, ennek ma már semmi jelentősége”, tudtam, hogy nincs elragadtatva éppen, ma is büszke rá, hogy mindig távol tartotta magát a politikától, igyekeztem mielőbb levenni a napirendről a kérdést, nem szívesen vitakoztam a mögöttem maradó nemzedékhez tartozókkal, ráhagytam hát, hogy nem utasíthattam vissza a megtiszteltetést, persze talán arról is szó volt, hogy a marxizmust könnyőrtelenül okos dolognak tartottam, igen, mindenekelőtt az öreg ízekre szedő boncolgatását szerettem, illetve szeretem még ma is, a késéles logikáját, sokkal inkább, mint mikor egy-egy önfeledt pillanatában tekintete a jövőbe réved, ilyenkor mintha egy ártatlan szemű gyermek kandikálna ki a szakálla mögül, és mégis, az ember felszabadtítása... talán még ma is maradt ebből valami, sokat kibír ez a gondolat, még bennem is, pedig mások dolga a hit, mindig bosszantott, ha valaki azzal állt elő, hogy ebben vagy abban hinni kell, ja persze, mondanám neki ilyenkor pökhendi arcot öltve, azt az arcomat, amelyet többnyire semmitmondó szívéllyességgel leplezek, hinni, persze, hogyne, csak hogy én gondolkodni szoktam, nem, nem hiszem, hogy akkor is túlságosan sok köze lett volna a hitnek az egészhez, inkább érdekelt a dolog, úgy is mondhatnám... Ma már talán unnám azokat a vitákat a főiskolán, de akkor egészen érdekesnek találtam őket, itt viszont Aleksa, az alapszervezeti titkár csak végigjárja a hivatali szobákat, ki nem fizette még be az ehavit?, néha össze is jövőnk, elhangzik valami szöveg, kíván még hozzászólni valaki?, nem?, köszönöm, az ülést berekesztem, egyszer meg a jegyzőkönyvből tudtam meg, hogy felszólaltam, a vitában részt vettem még... több más név mellett ott volt az enyém is; persze úgyse szólaltam volna föl, nem is emlékszem, mikor is mondtam utoljára valamit, a múltkor ugyan közel álltam hozzá, a községi választmány újraválasztásakor, Čavle és Blanarik állították össze az új garnitúrát, nem volt könnyű az egyensúlyt megtalálni, Čavle megbízatása lejárt, de persze továbbra is kézben akarta tartani a dolgokat, ő is terjesztette be a listát, Farkas neve lemaradt róla, senki se számított erre, Blananikot

figyeltük, tudtuk, hogy Farkas a brancsához tartozik, liláspiros lett, percek múlva tudott csak szóhoz jutni, Čavle azonban ráreccsent: „Hallgass, neked itt egy szavad sincs!”, szó szerint így, el se hinném, ha nem lettem volna ott, hangja ellentmondást nem tűrően süvített, szinte keresztülszúrta tekintetével Blanarikot, rövidzárlat lehetett nála ez az egész, visszaesés egy sokkal korábbi mosolytalan stílusra, persze Čavle mosolya egészen vékony hártya csak valami zordon, sziklás, szélfúttá hegyvidéki tájat idéző humortalan és támadó marconaságon, tökéletesen kifejezéstelen szájhajlat, ehhez azonban hamar visszatalált, nem érti, egyáltalán nem érti, miféle megállapodást emleget Blanarik; Blanarik erre a nemzetiségi kulccsal hozakodott elő, amennyiben Farkas kimarad... Čavle most már rendíthetetlenül mosolygott, szinte álmos nyájassággal, ó, ha csak erről van szó, hát itt a Kis Jani, szegény Kis Jani, nemrég lett traktoros a „Blagostanje” birtokon, korábban segédmunkás volt, ha jól tudom, négy elemit végzett. Ekkor jött rám, hogy fölálljak, elvtársak, az istenit neki... De csak a cigarettámért nyúltam. Branko mellett ültem éppen, akkor még itt volt, de már letette a mágiszteri vizsgát, és a távozás gondolatával foglalkozott, ahogy egymásra néztünk, mintha kölcsönösen azt vártuk volna, hogy a másik szólaljon meg, s csakugyan, ki más, ha nem mi, „Odlična epizoda za tvoj roman”, sügta aztán nevetve, helyeslő fintorral válaszoltam csak, nekem is mindjárt az jutott eszembe, hogy ezt semmiképpen se hagyhatom ki a regényből, Brankónak beszéltem csak a terveimről. „Pa šta ćeš, tako to ide...”, mondta később, amikor kijöttünk, és elmesélt egy éppen idevágó viccet, én egy másikkal válaszoltam, végig az úton hazafelé vicceket meséltünk, eleinte politikaiakat, aztán mást is, halkan mondtuk őket, de hangosan nevtünk, könnyen azt hihetné volna valaki, hogy van bennünk néhány deci, valahogy megkönnyebbültünk, pedig máskor Sartre, Dürrenmatt, Becket neve röpködött köztünk vagy éppen Kierkegaard-é, egészen a Stolzné kapujáig kísért, Čavleról hajszálra egyezett a véleményünk, Čavle ugyanis... Csakhogy Čavlenak semmi köze az egészhez, semmivel se több, mint Brankónak, Zsuzsának, Dér Sanyinak vagy...

Vagy a méhecskének az ablaküvegen.

A méhecske még akkor is az ablakon vergődött, amikor Szepesi bement a gölt. bement, nem kiáltotta, valójában nem is hallottam, csak azután tovább, hogy „hallatlanul balszerencsés gól volt, kedves hallgatóim, végig támadtunk, szinte félrebillent a pálya, s mégis...” Gyuri legyintett a pult mögött, Póregyházán úgy látszik nemzeti gyász lesz, jutott eszembe, meg hogy nyilván azért ilyen kevés itt még mindig a vendég, mert legtöbben a tévé előtt ülnek, nyilván a meccs után rohánják majd meg a kocsmát, akkor vettem csak észre, hogy a busz már beállt, majdnem hat volt már, úgy látszik, Sanyi kénytelen lesz feltalálni magát valahogy, fizettem, kifelé indultam, fent voltam már, amikor észrevettem Sanyi kissé esetlenül, szögletes mozdulatokkal loholó alakját.

— Hű az istenit, hű az istenit... — ismételte, hangjában a lihegés és a nevetés keverékével, amikor hozzám ért. Láthatóan igyekezett humorosan felfogni a helyzetet, de azért jóképű tatárarcának lapító „úgy kell nekem” kifejezése mögött érezhető bosszúság is bujkált. — De a fenébe is, szólhattál volna, hogy várjon egy percig.

— Biztosan nem hallotta a népdaloktól. És különben is szombat este van. Ha nem tudnád, ez ma az utolsó járat.

— Szép tőled, hogy figyelmeztetsz rá.

— Ennyit igazán megérdemelsz.

— Csak tudnám, te miért maradtál itt?

— Azt hitted, itt hagylak egyedül a pácban?

— Sokra megyek veled. A hátadon akarsz hazacipelni?

— A kedvedért mindent. De csak egy vigasztaló hírt akartam közölni veled.

— Azt, hogy tizenhat kilométert kutyagolhatunk?

— Ennél valamivel kedvezőbbet. Az előbb itt láttam a Pisti kocsiját.

— Tényleg?

Arca egyszerre felderült...

Egyébként azt hiszem, Hajdú Pisti bordó Fiat 1100-asa akkor jutott csak eszembe, amikor megemlítettem, a buszról visszalépve még aligha gondoltam rá. Valóban nem tudom, miért is szálltam le Sanyi loholó alakját meglátva, talán csakugyan valami hülye szolidaritásból, arra gondolva, hogy rossznéven vehetné, ha az orra előtt elfüstölgő busszal kerekedek, de ugyanígy nem tudom azt se, miért én mentem be Zsuzsához, miért indultam el szótlánul, amikor tulajdonképpen Sanyinak „illett” volna bemennie, meglehet arra gondoltam, hogy „írói meggon-dolásból” vállalt csatlósi szerepemből következik, hogy ne mondjak ellent neki, végül is azért csapódtam hozzá, hogy minél bennfentesebb legyek, talán attól is tartottam, ha ellenkezem, úgy tűnhet, valami külön okom van nem bemenni Zsuzsához, kiderülhet, hogy az érdekes japán szemében, hangjában, mozdulataiban még mindig találok valamit, akaratom, illetve Hajdú Pisti ellenére is, hogy ez valójában több annál, mint hogy bosszúból is szeretném pótolni az elmulasztottakat, akármennyire ezért is tettem úgy mindig, mintha megérteném ezt az egész nyomorúságos Pisti-ügyet, mintha tisztelném Zsuzsa érzéseit, pedig eszem ágában sem volt soha megérteni olyan kapcsolatokat, amelyekben az ágy jelenti a legfőbb vagy éppen az egyedüli összetartóerőt, s a jánmot is egyben, mindig azt tartottam, hogy semmi ok szeretni valakit csak azért, mert megfelelő szerelmi partnert jelent, mániáim közé tartozik, hogy egyedül az értelmet tekintem szeretni való emberi tulajdonságnak, azt hiszem, ha Zsuzsa „romlottabb”, s képes Pistit puszta eszközhöz tekinteni, talán nem is ábrándulok ki (?) belőle, de így, hogy benne egy eszményített Pisti él, aki legfeljebb csak „gyenge”, áldozat, akinek a nők „nem hagynak békét”, nevetséges... Zsuzsa tulajdonképpen legalább akkora „liba”, mint amilyen „vadbarom” Pisti, évek óta tisztában vagyok ezzel, liba, liba, liba, „roppant liba vagy te tulajdonképpen”, akartam mondani neki többek közt, vagy megkérdezni, „hát kellett ez neked?”, több ilyenféle mondat is a számra kívánczolt, amikor az előszobájába lépve a hely-zettel tisztába jöttem, egyszer éreztem csak hasonlót, ma is tisztán emlékszem még az ajtókeretben megjelenő nőszemély kissé gyulladt, táskás szemére, a valahogy szárazon éles hangjára, cinkos pofát vágtam, a nyanya kapcsolt is mindjárt, igen, lehet róla szó, most is van nála „egy hölgy és egy úr”, amikor aztán Klári fényképét megmutattam, pillanatok alatt ment rajta végbe a színeváltozás, nem, dehogy, egyáltalán nem erről a hölgyről van szó, túlságosan is szenvedélyesen bizonygatta, hogy sohase látta, „köszönöm”, mondtam sarkon fordulva, ezután éreztem csak

az émelýgést, valójában a helyzet undorított, nem is annyira a tényállás, még a Lófejű személye ellenére sem, Zsuzsától is majdnem ugyanígy menekültem, persze tartottam a könnyeitől is, sokban nőpárti vagyok, de a könnyeket, azt nem viselem el, az lett volna mindennek a teteje, hogy Pistit sirassa nekem, persze a moralista is ágaskodni kezdett bennem, az én hülye, tizenkilencedik századi, keménygalléros és halbcilinderes moralistám, akit ha kirúgok az ajtón, visszajön az ablakon, elvégre pedagógusok vagyunk, s ez itt falu, a maga erkölcsével és pletykáival, utálok a képmutatást, mégis vannak foglalkozások, ahol nélkülözhetetlen, igen, rég elegendem van már abból, ahogyan ez a Zsuzsa—Pisti viszony lejátszódik, és én annak idején ilyen látszatszempontok miatt is igyekeztem Zsuzsára tekintettel lenni, micsoda marhaság, ugyanúgy bonyolítja le az ügyét Pistivel, ahogyan az ócska kis kurva Anikó Dér Sanyival... legfőképpen az dühített föl, hogy ilyen „szószba” keveredett.

Pedig mintha még meg is örült volna nekem, legalábbis az első család után. Egy pillanatig talán azt hitte, Pisti kopog, nem tudom, mit képzelt, talán, hogy máris visszajött, „bocsáss meg, mégis te vagy az igazi” vagy mit tudom én, valószínűleg ezért jött ki a száján az a fura kis „Ja, te vagy az”, amikor az ajtóban meglátott, de aztán mintha megkönnyebbült volna. Lehetséges, hogy bárkinek megörül, csak hogy ne legyen egyedül többé.

— Rosszkor jöttem? — Azt hittem, éppen veszekedtek Pistivel valamiért.

— Nem, dehogy... Gyere be.

— Sietek. Épp csak azt szeretném megtudni, hogy Pisti mikor készül vissza.

— Pisti?... — Úgy nézett rám, mintha az elképzelhető legnagyobb képtelenséget kérdezném tőle.

— Igen, Pisti. Légy szíves, kérdezd meg. Sanyival vagyunk itt, és szerencsésen lemaradtunk a buszról.

— Pisti nincs nálam...

— De hát a kocsija... Vagy elugrott valahova?

Újjával szóltanul felfelé mutatott, s ugyanakkor az ajkába harapott. Volt a kézmozdulatában valami erőszakolt könnyedség vagy inkább csak tanácstalanság, mint aki nem tudja, hogyan is viselkedjen ebben a helyzetben, tekintetében pedig félreismerhetetlenül volt valami egy, a brutalitás kénye-kedvének kiszolgáltatott gyerek vagy állat rémületéből.

— Eta? — kérdeztem.

Bólintott. — Mindegy, nem számít... — mondta aztán.

Gyámoltalanul, kényszeredetten elmosolyodott, olyanformán, mint aki megszokta az ilyesmit, de könyörgő is volt a tekintete, mintha arra akart volna kérni, ne csodálkozzam, ismerem Pistit, őt is, meg az egész helyzetet, semmi okom hát bármi rendkívülit is találni abban, hogy Pisti változatosság kedvéért éppen a lapos mellű Etánál van, átmeneti dolog ez is, ahogyan a többi is átmeneti volt, semmi jelentősége, hogy éppen itt... Elég bambán, megkövülten nézhettem rá, „Ezek szerint vége?”; akartam tőle kérdezni egy pillanatig, de szeméből egyáltalán nem ezt a „véget” olvastam ki, Zsuzsa rég túljutott már azon a fázison, amikor még bárminek is véget vethet, rég elmúlt már az az idő, amikor még Pisti egyik-másik apró kitérője után kijelentette, hogy elég volt, legutóbb meg is mondtam neki, hogy ne beszéljen többet erről, ismerhetné magát,

illetve felőlem beszélhet, úgyse veszem komolyan, van vagy két éve ennek, emlékszem, ki is fejtettem neki, ha komolyan gondolná a szakítást, úgy most viszonyt kezdene valakivel, velem vagy bárki mással, csak hogy nem képes erre, még akár bosszúból, lázadásként sem (nem jelentett ez próbálkozást különben, ilyesmit csakis akkor teszek, ha biztos lehetek a dolgomban, ismerem magamat, tudom, hogy hetekig képes vagyok rágódni egy visszautasításon, olyankor is, ha egyébként teljesen mellékes valakiről van szó), egészen másképpen beszéltem, mint pár hónappal ezelőtt szilveszterkor, amikor az ital is dolgozott bennem, mindössze a magam higgadt, tárgyilagos-cinikus módján közöltem vele, hogy mit látok benne, persze a szokásos félig tréfás „közvetlen” modoromban is, „reménytelen eset vagy, nemcsak az én számomra, de a magad számára is”, mondtam neki, azóta végleg tisztán látom az egész ügy képletét, ezért szívtam vissza a kérdést, bár lehet, hogy később mégis megkérdezem, vagy mondok valami olyasmit, hogy „istenem, Zsuzsa, hát még mindig nem volt elég, mire jó ez?”, esetleg ugyanezt kiméletlenül: „csak folytasd, váljék egészségedre, ha mindenáron tönkre akarod tenni magad”, tulajdonképpen szántam is, meg dühös is voltam rá, egyszerre szerettem volna durván leszidni és megvigasztalni, megverni és megsimogatni, megölelni, elringatni, megragadni és odanyekkenteni az ágyra, valahol mélyebben még talán a sírását se bántam volna, alighanem az is eszembe jutott, hogy akár a könnyein át vezető út is jelentheti a továbbjutást, egyszer már finnyás voltam, nem akartam hullarabló lenni, most viszont az leszek, miért ne, azt se bánom, ha átmenetileg netán Pistivé változom a képzeletében, nem kell túlkomplikálni és agyonpszichologizálni a dolgokat, a kézzelfogható eredményekre kell koncentrálni inkább; tulajdonképpen be kellett volna mennem mindjárt a hívására, Pisti meg fuvarozza haza Dér Sanyit, vagy bánom is én, forduljon az árokba mind a kettő... De ekkor már észre is vettem Hajdú Pistit az előszoba ablakán át. — Hát akkor szerbusz — mondtam.

Pár lépést futnom kellett, hogy beérjem. Szokása szerint sietve lépkedett, a kis emberek önelégülten peckes járásával, diadalmas törökkakasként, a négy-öt futólépés közben maradéktalanul összeállt agyamban a szöveg, amiről tudtam, hogy nem fogom kimondani: „Te állat, hát nem érted, hogy ez a nő megdöglik érted, négy éve a lábtörlőd, annyit csak elvárhat tőled, hogy ne a feje fölött kefélj, megérdemelnéd, hogy kiheréljenek, hogy attól fOSSzanak meg, ami egyedül értékes benned...”, de utolérve, csak kedélyesen a vállára csaptam: — Eltévesztettem a házszámot. Rossz helyen kerestelek.

— Engem?

— Téged. Fuvarügyben... Csakhogy magasabb régiókban jártál, mint ahogy hittem.

— Én? ... Ja úgy! Ismersz, tudhatod, hogy kedvelem a változatosságot.

— Ismerlek, persze. Kis ember nagy bottal jár.

Ezt szúrásnak szántam, tudtam, hogy érzékeny a kicsiségére. De ekkor már Dér Sanyi is ott volt.

— Mi van? — kérdezte arcán nevetésre kész várakozással.

— Pistit kérdezd. Én hallgatok...

— Na hallod — mondta Sanyi Pistinek aztán. — Nagyobb disznó vagy, mint gondoltam volna. Még nálam is nagyobb...

Egymás mellett mentünk a kissé távolabb álló kocsí felé, én voltam

középen, mintha csak két testőr közt lépkedtem volna; Pisti a fülemig ér, én meg körülbelül ugyanaddig Dér Sanyinak, fejünk tetejét láthatatlan ferde egyenes köthette össze. Elvégre ez is regényrészlet lehet, gondoltam. Pisti bekapcsolta a rádiót, Szepesi már ott tartott, hogy a futball csak játék...

De azért végig az úton, újra és újra szerettem volna megverni Pistit. Mögötte ülve szemem egyre a tarkójára tapadt, ököllel lett volna jó rácsapni, vagy a tenyerem élével, orvul a nyakszirtjére, teljes erőből, vagy talán mégis szemtől szembe inkább, bele a pofájába, abba a kamaszosan és jópofásan ható képébe, alighanem még ötvenen túl is marad majd valami ebből a serdülősen pákosztos tejfelesszájúságból, úgy látszik, ezt szeretik rajta a nők, ezt szerettem volna szétverni, cserepekre zúzni, mint egy ablaktáblát vagy tükröt, ha mindjárt csörömpölve szertehulló üvegszilánkok sebzik is fel az öklömet; nem ennyire közel a megvalósuláshoz talán, de nem először éreztem ezt, néha preferánszozás közben jött rám a kísértés (többnyire Dér Sanyinál játszottunk hármásban), főleg a jó lapjarástól arcára csalt önelégültség láttán, újabban gyakran támadt kedvem másokat is megverni, Čavlet is szívesen helybehagytam volna azon a bizonyos ülésen, pedig korán leszoktattak a verekedésről, főleg a szemüvegem miatt, mi sem volt egyszerűbb, mint leütni az orromról, nélküle nagyon gyámoltalannak éreztem magam, hamar a szellemi agresszivitás útját választottam inkább, ha elfajultak a dolgok, többnyire a természetes Bödör Anti verekedett helyettem, tanítványaimmal szemben se mentem túl soha egy-két alkalmi fricskán, Klárit is csak akartam megütni, azután, hogy a vénasszonyt faképnél hagytam...

Talán ha nyomban szembekerülök vele... Illetve, ahhoz, hogy üssek, tökéletesen hinnem kell a magam igazában, erre pedig ritkán vagyok képes, voltaképpen nem is ért készületlenül az egész, akkoriban megszállokként dolgoztam a regényemen, írtam a szellemi kasztokra tagolt társadalomról szóló utópiámat, Klári esténként sokszor egyedül nézte a tévét, vagy javította a dolgozatfüzeteket, gyakran az én tanítványaimét is, azt se bántam, ha elment valahová, rendszerint rég aludt már, mire ágyba kerültem, egy-egy ilyen korszakomban valósággal megfeledkezem róla, hogy nők is léteznek, még a női test látványa is úgy hat rám, mint mondjuk egy virágváza, gyufásdoboz vagy csipketerítő, amit, ha a helyzet úgy kívánja, vázlatosan vagy precíz részletességgel leírhatok, „átkapcsolni” se nagyon tudok ilyenkor, gondolataim még a munka abbahagyása után is elszabadultan tovább kergetőznek és a görcs... igen, akkori megszállottságomban kétségtelenül volt valami görcsösség, makacsul arról akartam meggyőzni magamat, hogy jó úton haladok, sőt regényemet ki is adják majd, nevetséges, hiszen még valamiféle „cenzusos” választási rendszerről is szó esett benne, arról, hogy a legfelsőbb kaszthoz tartozók, a hivatalosan „zsenikké” nyilvánított polgárok szavazatai többezerszeresét érik a legalacsonyabb kategóriákba soroltakénak, na nem, ezt még annak ellenére se vették volna be, hogy keretes formában akartam megírni a regényt, mintha csak egy elmeegógyintézeti ápolat irománya lenne, ugyan már, pláne akkor még... és hát Klárit nem tudták igazán érdekelni az írói terveim, sose volt véleménye, ha beszéltem róluk, kissé talán rögeszmét is látott bennük, pedig ha készen kap. bizonyára nagyra becsüli az íráságomat, úgy lehetett volna a feleségem, ahogyan egy igazgató, vegyész-mérnök vagy főorvos felesége

valaki, „írónének” bevált volna, írófeleségnek nem, ezért is nem tulajdonítottam nagy jelentőséget a Lófejűnek, még ha észre is vettem a tanáriban, hogy alakul valami; feltűnően sokat volt Klári közelében, többnyire nem túl szellemes bemondásokkal neveltette meg, jelenlétemtől se nagyon zavartatta magát. Némileg ugyan bosszantott ez, mégsem akartam figyelmemet elvonni a regényről, attól tartottam, ha most holmi családi ügyekkel kezdek bibelődni, kizökkenhetek, elveszítem a fonalat, kárba vész minden, úgy véltem, képes leszek „nagyvonalúan” kezelni Klári csalását, előfordul az ilyesmi, többekkel, mint ahányan regényt írnak, na és a „féltékeny férj”, kissé mindig is komikusnak éreztem ezt a szerepet, elrettentő példaként szegény Tóth Károly lebegett a szemem előtt, nem sokkal azután történt az eset, hogy frissen kikerülve a főiskoláról, odahaza állásba léptem, ez a Tóth Károly, ha jól emlékszem, vasesztergályos volt és állandóan féltékeny a kicsit hisztérikus tanítónőfeleségére, nem tudom, mit hallhatott róla éppen, de egyszer csak beállított hozzánk, és megállt az igazgatónk előtt. „A maga iskolájában szerelmek szövődnek”, ezzel kezdte, szállóige is lett belőle később, a különféle ügyecskék kapcsán gyakran csak egymásra hunyorítottunk, és megjegyeztük „szerelmek szövődnek”, de a többiek mulattatására többször utánóztam is Tóth Károlyt, a hanghordozását, az arca zordon, asztalra-csapós „velem nem lehet kukoricázni” kifejezését, leginkább talán a szükségletét végző ember komoly ügybuzgalma tükröződött az arcán, egyszerűen a hideg rázott, ha arra gondoltam, hogy akár a magam szemében is Tóth Károlyra hasonlíthatok, talán ezért történt úgy, hogy Klári ütött meg, azután, hogy egyfajta gúnyos közvetlenséggel kezdtem beszélni hozzá, arról, hogy elhiheti nekem, tökéletesen megértem, azaz, valamit mégsem értek, hogyan érezhette magát jól éppen egy olyan vadbarommal, mint a Lófejű, még ha a fej az adott helyzetben alárendelt szerepet is játszik, s a súlypont természetesen egészen máson van, ekkor csattant tenyere az arcomon, valami hihetetlen gyűlölet szikrázott a tekintetében, zöldebben foszforeszkált, mint valaha, ez volt különben csak érdekes rajta, a szeme zöldje, s ez adott lovat alám, ez a tekintet, éreztem, hogy azt várja, ütésre ütéssel válaszolok, nem sikerült „kipofoznia” a szerepemből, előre elkészített szerep volt, pontosan kiszámított, „tökéletes gyilkosság”, arcomat a bibliai recept szerint nyújtottam feléje, „tessék, ha jólesik, de ettől a te Lófejűd éppen olyan hülye marad, amilyen mindig is volt”. „Te állat!”, kiáltotta erre torka szakadtából, megfordult, átment a hálóba, pár pillanat múlva utánamentem, megálltam az ajtóban, öt éves lehettem talán, amikor egyszer az apám dolgozószobájában az íróasztalról lerántottam a tintát, le a szőnyegre, emlékszem, pár pillanatilag bámultam a nagy csillogó, sötétkék tintafoltra, ahogy terjed, szétfolyik, inkább különös volt, mint rémületes, hihetetlen, hogy én követtem el ilyen szörnyűséget, kis késéssel kezdtem csak ordítani, valahogy így néztem most Klárra is, némileg csodálkozva, láttam, hogy a heverőn fuldoklik a zokogástól, kissé telt teste meg-megújuló hullámokban rázkódik, érdekes, ahogy néztem, még az is megfordult a fejemben, hogy túl korán el fog hízni, azóta be is igazolódott ez a feltételezés, álltam csak, és néztem rá, pedig folytatni akartam, arról, hogy ha már ez elkerülhetetlen volt, hát miért nem Garics Laci inkább, mikor a vak is látja, hogy szegény fiú mennyire odavan érte, mindenképpen jobban megérdemelte volna, a Lófejűhöz képest pedig... de aztán csak

hangsúlyozott zajtalansággal becsuktam magam mögött az ajtót. Nem éreztem győztesnek magam, nevetni is hiába próbáltam meg később azon, hogy Klári valószínűleg akkor is állatnak nevez ha megütöm, ahogyan én is ugyanazt érzem, mintha megütöttem volna, úgy látszik, az is embertelen, ha az ember nem üt olyankor, ha ütni szokás, illetve amikor mások ezt várják tőle, de talán ezért is nem ütök, elvből nem, erőszakot csak erőszakkal szemben érzek jogosnak, de akkor aztán... hiába, kétségbeejtő, de erőszakra hajlamos emberek csak az erőszak nyelvét értik, talán sohasem éreztem ezt annyira nyilvánvalónak, mint amikor megvertem azt a srácot az utcán. Amióta felnőttek számítottak, ez volt az egyetlen eset, hogy valakire kezet emeltem...

Lehet vagy két éve, valahol a Város széle táján...

Nem is gondolná az ember, milyen nagy ez a Város, persze olyankor tűnik csak annak, ha arrafelé jár, ahol falu lesz belőle, vagyis a tágabb értelemben vett központot kivéve mindenütt ilyen ez a Város, kövezetlenek, porosak (vagy sárosak) itt az utcák, éppen csak a korábbi téglajárdákat cserélték föl újabban betonlapokkal, a földszintes családi házak között azonban sok az új, nagy ablakos, paszterszínű, a korábbi tágas parasztházak, messzenyúló konyhakertek helyén kinőtt házacska, többnyire hatnapos húshagyó keddek, fantáziátlanul ismétlődő rántott levelek, krumplipaprikások, babfőzelékek, el nem szívott cigaretták, kiürítetlen poharak, meg nem nézett filmek, kunyeráló gyerekektől megtagadott fagyaltok, korán ágyba kényszerítő, krónikus fáradtságot eredményező különrobotok, családi-rokoni munkabrigádok sokszor szinte semmiből születő eredményei, külföldi kulizások gyümölcsei, délutánonként, főleg vasárnap délutánonként azonban előttük is ott ülnek a „tanyázók”, konyhaszékeken, sámlikon, fejőszékeken, főleg öregek, de üres arcú, elformátlanodó fiatalasszonyok is gyerekekkel, legkevésbé még fiatalabb férfit látni, ha igen, többnyire kártyáznak, vasárnap délutáni szieszta, úrbebámulás, mi volt itt, amíg tévé sem volt, mert az antennák fészűi persze itt is megtalálhatók. Legtöbbször a „kiszállásaim” során vetődtem ezekre az utcákra, egy-két „problémás” gyerek mindig akadott az osztályomban, nem Török Jutka volt az egyedüli, nem. Jutka nem a szó megszokott értelmében volt problémás, nem volt „szociális eset”, szép házuk volt, illetve van, úgy tudom, a darálójukkal is elég jól kerestek, valójában nem is tudom miért kellett a mostohaapjának külföldre mennie, lehet, hogy csak a változatosság kedvéért, vagy hogy miért ne legyen még jobb, igen, Jutkát mindig is szépen járatták, sőt mindent megvettek neki, talán még a halála is egyfajta elkényeztetettség következménye volt, hogy őt itt hagyták, itt merték hagyni... semmi köze sem volt a kocsmatöltelékek, fél- vagy egészen bűnözők, munkakerülők (persze nem éppen könnyű meghatározni, hol a határ ma a munkakerülő és a munkanélküli között) gyermekeihez, ők képezték az igazi problémásaimat, például a Tumbác gyerekek, csak a fiút tanítottam, a kislány még alsós volt akkoriban, furcsán és szokatlanul nagy szeme volt ennek a Tumbác Andrisnak, bizonyára a soványsága miatt, kicsit talán mindig éhes volt, meg kissé rossz szaga is, mégse szántam rá magam soha, hogy rászóljak, „menj haza, mosakodj meg, és máskor rendesebben gyere az iskolába”, talán mert még Póregyházán alaposan megkaptam egy ilyen eset miatt, „Édősanyám aszonta, hogy a tanárt nem azé fizetik, hogy szagújon, hanem hogy taníjon”, mint valami jól megtanult leckét, úgy mondta föl

ezt egy eleven, fekete szemű kis srác, szinte büszkén lesve arcomról a hatást, ártatlanul, ő csak azt ismétli, amit mondtak neki, a kollégák legyintettek, és csodálkoztak, amiért még nem találkoztam ezzel a régi ismert szöveggel... Teljesen árva csak a két Tumbác gyerek volt az iskolában, valami rokonok voltak a nevelőszülők, mindig is utáltam a gonosz mostohákról szóló rémtörténeteket, de ha rájuk nézett az ember, elhihette róluk, hogy maradékon élnek, a nevelőszülők esténként gyakran elmentek hazulról, hároméves kislányukra a két Tumbác gyereknek kellett vigyáznia, amíg egyedül voltak, tilos volt lefeküdniük, ezért volt Tumbác Andris szinte mindig álmos az órákon, egyszer fájdalmasan felszisszent, amikor véletlenül a karjához értem, kiderült, hogy végig hurrkás a háta és a felsőkarja, de azért ne szóljak senkinek, nyilván letagadta volna, ha kérdést csinállok belőle, a jó rokonoknak persze kellett a pénz a gyámhatóságtól; Berta Jóska is az örökké álmosak közé tartozott, amikor kifaggattam, elmondta, hogy az anyjával meg annak a vadházastársával alszik egy ágyban, folyton „lүkdösik”, tizenhárom éves volt már akkor, őket is meglátogattam egyszer, meg kellett ismernem a körülményeiket, hogy a fiú számára az ingyen nyaralást kijárjam, három hétig legalább nem „lүkdösték”, Kapás Marikát nemcsak „lүkdösték”, „Most te leszel a feleségem”, mondta neki az apja állítólag, „és ha anyádnak szólni mersz...”, valahogy így, na nem, egy tizenkét éves kislány mégse találhat ki ilyet, nem is az anyjának, Icának vallotta be valahogy, Ica volt az osztályfőnöke, de aztán egyedül nem mert elmenni Kapásékhoz, az apa persze tagadott, de nagyon ostobán, „Mi közük hozzá?”, ordított ránk, nyugodtan megtehettük a följelentést, be is vallott utána mindent... annyi haszon legalább belőlem is származott, hogy ezt az alakot segitettem a rács mögé dugni. Egyetlen kollégám se házalt annyit, mint én, többen fölösleges buzgalomnak, bolondériának tartották, érdemszerzési szándéknak magyarázták, egy kicsit persze a regény miatt is csináltam, népszámlálási közegnek is azért mentem el tavaly, én kaptam a „Jamát”, a legvacakabb városrészt, itt vannak a legkoszosabb utcák, töredező léckerítések, málladozó vályogfalak váltják egymást, sárga akácok, csenevész ecetfák, korhadozó, alig nyitható kiskapuk, tyúkszaros udvarok, rozszant budik, trágyadombok, ragadós kilincsek, avas szagú viaszosvásznak a konyhaasztalon, zsírfoltos, ízléstelenül tarka falvédőpapírok, mosatlan edény, kifutott tej vagy odaégett rántás szaga, lesántult konyhaszékek, salétromtérkép a falon, vakfoltos és légypiszkos tükrök, vásári szentképek, hajszíros párnák, izabellaszínű lepedők, kilógó belű paplanok, kiűritellen éjjeliedények, más öregemberek, mozgó szájú öregasszonyok, és gyerekek, gyerekek, gyerekek, főleg a cigány családoknál, „talán huszonhét”, mondta egy fiatalasszony vállat vonva, amikor megkérdeztem, hány éves, hamar megtanultam, kitől jobb mindjárt így kérdezni, s utána kiszámítani a születési évet, volt, hogy az igazolványt kértem el, legtöbb baj persze a gyerekek születési ideje körül volt, akadt olyan szülő is, aki nem tudta, hogy a két porontya közül melyik az idősebb, csodálatos fokozatai vannak a nemtudásnak, az évet még úgy-ahogy tudták, de a hónapot és a napot... egy idő múlva, amint láttam, hogy kezdődik a plafonnézés, már írtam is be a magam adatait, nem tudom, eltűnődött-e bárki is azon a statisztikai hivatalban, hogy itt nálunk a Jamában miért született annyi gyerek éppen július 4-én, vagy hogy annyi az irástudatlan... ha regényben írnám meg a látottakat,

nyilván a szememre vetnék, hogy a szemétládában turkálók, csak a mocskok érdekel, na igen, jártam rendesebb házakban is, még szegényes helyeken is, ahol rend volt és tisztaság, csak hát ez oké, minek szólni róla, hiába, ha levest eszem, főleg a benne talált hajszálra emlékszem, és ha egyszer tele vannak hajszállal a leveseink... Hogy miért is jártam akkor ezeken az utakon, nem egészen a Jamában, kissé beljebb, kinél is voltam?... lehet, hogy Berta Jóskáéknál vagy Kapáséknál, alighanem az utóbbiaknál, azért gyülemltet úgy föl bennem az indulat, emlékszem, ahogy a Marika apjának bamba-brutális arcát néztem, többször is kedvem lett volna a képébe mászni, úgy tíz perccel előbb, hogy hazafelé az utcán az a kisfiú szepegeve mellém szegődött, meg akarják verni, kísérem el, csak a sarokig... „Kicsoda?“, kérdeztem, „egy nagy gyerek“ ráparancsolt, hogy kérjen otthon füzetre pénzt, ha nem, hát olyat még nem kapott, löbbször elszedte már tőle a kiflipénzt is; nehezen vettem csak rá, hogy menjen előre, nyilván félt, hogy eltűnök mögüle, látszólag közönyösen mentem el mellettük, amikor a kisfiú a táskájába nyúlva megállt a zsarolója előtt, aztán hirtelen visszafordultam, „szóval te szeded el a kicsik pénzét?“, a suhanc kihívóan rám nézett, tenyeresem telibe talált, eleredt az orrávőre, nem hagytam eszmélni, rögtön a combja közé rúgtam, jókora srác volt, meg is verhetett volna, ha időt engedek rá, ezért ütöttem továbbra is, azután, hogy fájdalmas nyögéssel meggörnyedt, ütöttem, egyre ütöttem azt a hülye baromképét, tenyereim izmosos lett a vértől, „úgy elverlek, hogy engem a börtönbe, téged a kórházba visznek“, ordítottam, mi mást tehettem volna, nyilván hiába tartanék neki szentbeszédet, rögtön ráismertem a típusra, aki számára csak kétféle ember létezik, akit megverhet és aki megverheti... persze, ki tudja, talán túl sokat „lükdösték“ gyerekkorában...

Semmit se gyűlölök jobban az erőszaknál. Talán a hazugságnál is jobban. Végül is a hazugság szellemi harci eszköz, akár zseniális is lehet...

Többnyire kényelemből hazudok csak, olyankor, ha az igazságot kissé bonyolult lenne megmagyarázni, holmi egyszerű, kézenfekvő hazugság sokszor időmegtakarítást jelent, azaz, hogy Henriette... Henriette-nek nem kényelemből hazudtam, talán szeszélyből inkább, egészen ártatlan hazugság volt, „I am a...“, először „bookmaker“-t mondtam, vagyis bukmékert, ezután jutott csak eszembe a megfelelő szó, „book-keeper“, könyvelő, Henriette svájci létére alig néhány szót tudott németül, az is inkább „Schwitzer Dütsch“ volt, az én angol tudásom meg jobb is lehetne, olvasva sokkal többet értek, Henriette a maga orrhangú franciás kiejtésével, de nem túl nagy szókinccsel sokkal folyékonyabban beszélt, valami bonyolult és magasröptű társalgásba így nem is bocsátkozhattunk, mentesültem a szokásos, gyakran terhes, értelmet, gondolkodást, tudást firtató kényszeremtől, néha csakugyan embertelennek érzem, hogy amint megismerkedem valakivel, nyomban a koponyáját lékelem meg, orvul, szimatolva pillantok bele, mint valami őrizetlenül hagyott fazékba, talán az is tett annyira fölszabadulttá, hogy minduntalan egy ősbib, beszéden inneni nyelvhez kellett nyúlnunk; váratlan ötlettel mondtam magamat könyvelőnek, átestem a ló másik oldalára, eredetileg íróként akartam bemutatkozni, de szerencsére még idejében rajtakaptam magam, igyekszem kíméletlen lenni a „kiéléses“ hazugságaim iránt, megmondhattam volna persze a valódi foglalkozásomat is, de hát kiszaladt a számon a „könyvelő“ (talán mert ezt tartom az elképzelhető legszárazabb, legsi-

várabb foglalkozásnak), ragaszkodnom kellett hozzá. Persze nyugodtan mondhattam volna magam írónak, akár még híres írónak is, honnan is tudhatta volna Henriette, hogy létezik egy jugó-magyar irodalom, olyan-amilyen, de létezik, két nevet ismert csak a magyar irodalomból, Alexandre Petőfi és Lajos Zilahy, valójában arról se tudott, hogy Jugoszláviában magyarok is élnek, egyszer fölvettem az asztalomról egy könyvet (Illyés *Hajszálgyökereit* vittem magammal a szigetre, de aztán alig olvastam belőle valamit), kissé összehúzott szemmel nézegette, kicsit talán rövidlátó lehetett. „What a language is it?“, kérdezte, „It's not Yugoslav“, nyilván az ékezetekről jött rá, hogy a könyvet nem „jugoszlávul“ írták, „No, it 's Hungarian“, feleltem, „Oh, you understand also Hungarian?“, csodálkozott, „I am a Hungarian“, mondtam erre, nemcsak értek magyarul, de az is vagyok, „Really? I thought, you are a Yugoslav“, nézett rám kissé értetlenül, „Yes, I am“, kicsit nehezen tudtam csak megértetni magam, közben jutott csak eszembe, hogy a „nationality“ szó nemzetiséget és állampolgárságot is jelent, de főleg az utóbbi értelemben használják, ezután mondtam csak, hogy úgy vagyok jugoszláv és magyar egyszerre, ahogyan ő svájci-francia, persze éreztem, hogy ez az összehasonlítás nem éppen szerencsés... Henriette később arra kért, olvassak föl neki néhány sort a könyvből, sohasem hallott még magyar szót, „It sounds very interesting, it's curious, but... *trés mélodieux*...“. Dehogy dallamos, mondtam kicsit hülyéskedve, csupán ő udvarias, „It's like the frog-...“, azt akartam mondani, hogy olyan, mint a békabrekegés, de „brekegni“ csak magyarul és szerbül tudok, mindig az az érzésem, hogy idegen fül számára a magyar valami fura brekegésnek hat, túl sok benne az „e“ hang, Henriette tiltakozott, a felolvasott sorokon egyáltalán nem érezte ezt, erre elkezdtem neki „eszperente“ nyelven beszélni, elmondtam az „Erdő mellett nem jó lakni“ első két sorát, „Berek mellett nem kellemes lennem, mert rengeteg csert kell felszeletelnem“, ez nem halandza, magyaráztam, ez igenis jelent valamit, Henriette nevetett, többször is meg kellett ismételnem a mondókámat, minden áron meg akarta tanulni, de beletört a nyelve, „It's funny, really very funny...“, persze, hogy „funny“, persze, hogy furcsa, mulatságos, mi magyarok már ilyen furcsa emberek vagyunk, mondtam ezt Henriette-nek is, meg is kérdezte, mit értek ez alatt, mire visszakérdeztem, követi-e a nemzetközi sporteredményeket, főleg a focit, nem nagyon?, kár, különben tudná, hogy rengeteg helyzetet kihagyunk, akkor is, ha tálcán kínálják őket, sokszor szándékosan is, mert ki tudja, mi lesz abból, ha berúgjuk, oda a vereség, oda a gyász... Henriette továbbra is csak nevetett, nem vagyok igazi magyar, jegyezte meg, mivel a nála kínálgató helyzetet igenis kihasználtam, ahelyett, hogy vereséget és a gyászt választom inkább... Az a típus volt, akit válogatás nélkül minden érdekel, kérdezgetett a Város felől is ahol lakom és dolgozom, vacak egy fészek, mondtam, ronda, legfőbb jellemzője a por, nyáron át magasra száll, burokként veszi körül a Várost, messziről látjuk csak, ha feléje közeledünk, nem füst ez, Henriette, nem szmog, nem, csak por, talán sehol sincs még olyan finom lebegő por, mint nálunk, egy-egy elhaladó kocsi után percekig úszik még, rátelepszik nemcsak a tárgyakra, de a lelkekre is, sárrá válik az esőtől, kéreggé szárad, erről is beszéltem Henriette-nek, volt ebben persze egy jó adag nyavalygás is, bár magától jött, spontán nyavalygás volt, ami ritkaság nálam, persze, hogy az volt,

marhaság, mintha bizony a kéreg a mi specialitásunk lenne, mintha a svájciak... állítólag köztük vannak a legszörösszívűbb és legfajéjúbb nyárspolgárok, nem, higgye el, mondtam Henriette-nek, semmi látnivaló sincs a városunkon, nagyon unalmas vidéken fekszik, láthatja, tiszta zöld itt a térkép, s ami a térképen zöld, az a legunalmasabb. Azért, mert síkság?, kérdezte, ő igenis szereti a síkságot, az az érdekes benne, hogy messzire látni. Na persze, mondtam erre, messzire látni érdekes lehet, olyankor, ha van mit meglátni. Henriette, igen, Henriette... vagyis...

Már megszoktam, hogy Henriette néha újra Henriette lesz.

Henriette! Mondd, Henriette, mit tegyek veled?

Ma már csak érdekel, inkább fenomén, hogy voltak pillanatok, amikor vigyáznom kellett, nehogy kiszaladjon a számon ez a kérdés, voltak pillanatok, amikor kénytelen voltam félrenézni egy kicsit... Henriette a sziget nyári vendéglőjének vászonteteje alatt, tányérja fölé hajolva, elmélyülten, majdnem fontoskodva bajlódik a hallal, kicsit ráncolt homlokú kitartással, Henriette, kezében egy pohár vörös borral, kortyainak számát követem a nyeldekölője hullámvázán, Henriette, ujjai barázdákat vájnak a homokban, négy újjával négyes barázdákat, apró, párhuzamos, éles tarajú hegygerincek, széles, kerekded keresztmetszetű teknővölgyek támadnak az ujjai nyomán, vagy rajzolgat, keresztteket, köröket, háromszögeket, betűket, semmi összefüggésben azzal, amiről beszél éppen, talán a száján kiejtett angol szavak francia megfelelőinek kezdőbetűi, nem tudom, Henriette egy apró, halványzöld kavicsal játszik, hanyatt fekvé megpróbálja az orra hegyén megállítani, kancsalít rá, vagy a szobájában, kissé türelmetlen mozdulatokkal egy gombot varr fel a blúzára, krémszínű blúz volt, egyszerűbb lenne, ha valami mást venne föl, mondtam neki, már nem emlékszem, hová készültünk, talán csak egy kis sétára a forró nap után, hiába, Henriette ragaszkodott a gombfelvarráshoz, mindjárt megvan, félperc az egész, ezek a félpercek, percek, ötpercek, ezek jelentették leginkább Henriette-et, ilyenkor volt számomra a legvalóságosabb, szinte valószínűtlenül valóságos, háromdimenziós, de több, mint amit ez a fogalom a szó optikai értelmében jelent, tapintható akkor is, ha ujjheggyel se érek hozzá, pusztán nézéssel, a pillantás érintésével is, anyagszerű, hűvös sima bőr, meleg hús, pelyhek, pórusok, verejtékmirigyek, hajszálerek a felhám alatt, idegvégződés, eleven sejtek... nem tudom, talán az ideiglenesség okozta Henriette-nek ezt a pillanatokra-percekre terjedő felfokozott jelenlétét, a tudat, hogy jelenléte hamarosan jelen nem lét lesz, távollét, eltűnés, megszűnés, már csak egy hét, öt nap, négy, kettő... szándékosan, keresve sohasem tudtam rátalálni erre a leghenriette-ebb Henriette-re, még az összeforrósodás, egybeolvadás, egyéghasonulás perceiben sem, illetve akkor ez természetes volt, keresett, várt, sőt elvárt, míg amúgy magától jövő, fentről hullott, aján-dék... Pedig kerestem, kutattam utána, de mintha csak kivételes ritka pillanatok sajátja lett volna, utánozhatatlan, mesterségesen elő nem állítható... Emlékszem, az utolsó éjszaka nagyon meleg volt, föl kellett kelnem egy pohár vízért, utána nem csavartam le rögtön az ágylámpát, pár percig néztem Henriette-et, ott volt a fiús, kissé túlságosan is rövid hajával, a kicsit húsos ajkával, kitépetlen, a szokásosnál valamivel sűrűbb szemöldökével, a lezárt szemhéjával, de éppen csak ott volt, tényként, egy adott helyzet részeként, alvása sem volt más egy fiziológiai állapot-nál, takarójának lassú emelkedése-süllyedése se volt több annak termé-

szetes kísérőjelenségénél, pusztá járuléknál, ott volt, jelen volt, de csak a szó fizikai értelmében, egy lány volt csak, egy kedves idegen lány, aki-nek eltűnése várható és előre beprogramozott, feladata is eleve az, hogy ne tartson tovább három hétnél, azaz, hogy utána mégis maradjon belőle valami, agyam egy rejtett fiókjának egyik kedves-érdekes darabjává váljon, amiről olykor lefújogathatom a port, kis ideig elnézegethetem... búcsúzáskor még különösen érzékenyült se voltam, éppen csak nem csett nehezemre megjátszani az érzékenyülést...

Henriette...

Hetek múlva kaptam csak tőle egy képeslapot, természetesen a Genfi-tóról, előtérben az ENSZ európai székházával, a Népszövetség egykori palotájával, háttérben havas alpesi csúcsokkal; rendkívül tiszta felvétel volt, apró fehér cirmokként még a távolabbi sziklacsúcsokon is látni lehetett a lenyúló gleccserek minden egyes kanyarát, hajlatát, a párkányzatokon, kevésbé meredek részeken megtelepedett hó foltjait, pontosan megkülönböztetni egymástól a sziklák árnyékos és napsütötte részeit. Válaszként magam is küldtem egyet, a regényhősnek elképzelt szobrot ábrázolta a géppisztolyával, mögötte a városháza a két kis hegyes tornyával, valahogy szebb volt a valóságosnál, vagyis éppen fordítva volt, mint ahogyan az látványosabb városlátképek vagy tájak esetében lenni szokott. „Ez lenne a városom”, írtam a lapra utóiratként, már a nevem után, „itt ugyan elég tűrhetően fest, de azért elhiheted, hogy ronda”. Azaz „you can believe it”, „elhiheti”, angolul csak magázni lehet...

Henriette, istenem, Henriette...

Na persze, Henriette...

(Folytatjuk)